

УДК 613.159.955–057.87

Олексюк О.М.,

*завідувач кафедри
теорії та методики музичного мистецтва
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор педагогічних наук, професор;*

Попович Н.М.,

*завідувач кафедри
педагогіки музичної освіти
і виконавського мистецтва
Мукачівського державного університету,
доктор педагогічних наук, доцент*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДУХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз концептуальних засад реалізації духовного потенціалу особистості в системі неперервної мистецької освіти. Підкреслено значення інституціоналізованих (формальна освіта) і неінституціоналізованих (неформальна та інформальна освіта) форм, які системно забезпечують професійне становлення фахівця з музичного мистецтва.

Ключові слова: *духовний потенціал, фахівець з музичного мистецтва, мистецька сфера, особистість, неперервна мистецька освіта.*

У сучасних умовах розбудови української держави, глибоких і динамічних перетворень в усіх сферах суспільства, швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, різкої зміни соціальних орієнтирів, ідеалів і переоцінки цінностей здійснюється й реформування системи неперервної мистецької

освіти. Систему неперервної мистецької освіти в Україні розглядаємо як основу національного, культурного і духовного відродження суспільства. Її функціонування спрямоване на виховання покоління фахівців, здатних оберігати й збагачувати цінності національної культури і громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну і правову державу як невід'ємну складову європейської і світової спільноти.

Загальний кризовий стан соціуму і багатогранно відображений прояв цих процесів у сфері освіти висвітлюють одну з головних причин втрати чіткого цілепокладання у професійному становленні фахівців з музичного мистецтва. Вона полягає у відсутності методологічно і теоретично обґрунтованої концепції, в основі якої були б чіткі орієнтири для подолання духовної кризи мистецької сфери, конструктивні ідеї перебудови освітнього процесу як гаранту духовного становлення особистості.

Пошук підходів до оновлення загальної парадигми та вибору оптимальних технологій відродження і розвитку духовної культури особистості та суспільства реально можливий передусім за умов забезпечення нових теоретико-методичних засад. Особливої значущості набуває спрямованість глобально-ціннісних, духовознавчих позицій сучасної педагогічної науки на зміцнення духовних сил підрастаючого покоління, які виконують стратегічну роль у процесі виживання людства.

Нині вчені зосереджують свою увагу на різних аспектах феномена духовності та можливостях його формування. Духовне означає не тільки особливу ідеальну реальність, а й особливу діяльність, внаслідок якої виникає ідеальне. Духовний розвиток особистості є предметом досліджень у галузі педагогіки і психології (А. Нечипоренко [2], Е. Помиткін [5], М. Савчин [6], Л. Чибіс [8], С. Яремчук [9] та ін.).

Духовність, за М. Боришевським, це багатовимірна система, складовими котра є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, у яких віддзеркалюються її моральні релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності, до інших людей, до себе самої, що стали суб'єктивно значущими регуляторами активності. Духовне у людині — це те, що стало її надбанням, внутрішньою сутністю, передусім завдяки її власним, добровільним, глибоко усвідомленим зусиллям [1, 401].

Е. Помиткін визначає духовність як «специфічно людську рису, що виявляється у багатстві духовного світу особистості, її ерудиції, розвинутих інтелектуальних і емоційних запитах, моральності [10, 28].

Духовний потенціал мистецтва ґрунтується на єдності Істини, Добра та Краси. Ключ до діалектичних зв'язків цінностей лежить через виявлення аксіологічних контекстів, в яких відображується взаємозв'язок мистецтва з Красою, Добром та Істиною. Аналіз аксіологічних контекстів дає змогу виявити і специфічні особливості мистецтва як поєднання естетичної, моральної та пізнавальної цінностей. Естетичний потенціал мистецтва — це міра можливостей актуалізувати його естетичну сутнісну силу в реальній культурній ситуації та в надбуттєвості через здатність інтегрувати діалог людини зі світом. Естетичний потенціал мистецтва втілює ідею Краси у виразності форм та естетичній досконалості структури художнього матеріалу [3, 34].

Слід підкреслити, що формування нової освітньої парадигми відбувається сьогодні відповідно до загальної філософської та психологічної проблематики кризь призму як соціокультурного, так і антропологічного виміру. Це дає змогу з нових позицій осмислити сутність духовно-світоглядної свідомості та виробити підходи до її становлення під час навчально-виховного процесу. Стверджуючи ідею цілісності стосовно розуміння особистості, сучасна педагогічна наука виходить із загально філософського принципу внутрішнього взаємозв'язку і взаємозумовленості процесів і явищ навколишнього світу.

Щодо сучасних філософсько-педагогічних пошуків, пов'язаних із проблемою становлення і розвитку світоглядної свідомості особистості, то існує точка зору про те, що саме духовність є стрижнем в осмисленні цього феномена (О. Олексюк, Б. Целковніков).

Є всі підстави стверджувати, що духовне становлення особистості у сфері мистецької освіти ґрунтується на досвіді інтегрування різних типів світовідношення. Як специфічна форма духовної активності особистості, художнє світовідношення фокусує смислоттєві установки й орієнтири людини, виражені в творах мистецтва. У педагогічному процесі поняття «світовідношення», підкреслюють О. Олексюк [3], Г. Падалка [4] набуває статусу інтегративного елемента світоглядної свідомості, форми реалізації світогляду.

У мистецькій освіті цей статус підвищується завдяки тому, що світовідношення в координатах мистецтва набуває форми і смислу художнього світовідношення — вчинку.

Досить проблематичним є питання про зміст і структуру світоглядної свідомості фахівця з музичного мистецтва, обговорення якого показує, що і сьогодні існують різні точки зору. Так, у дослідженні Г. Падалки [4] підкреслюється роль забезпечення світоглядних основ естетичної оцінної діяльності майбутніх учителів музики на основі застосування філософських законів і категорій під час викладання музичних дисциплін. За концепцією Г. Падалки, в сучасних умовах підготовки вчителів художнього циклу предметів філософічність має стати органічною особливістю естетичного осягнення мистецтва. Філософські знання, згідно з автором, переломлюючись через систему естетичних цінностей, стають методологічною основою під час аналізу та оцінювання різних естетичних явищ сучасності, спрямовуючим стрижнем смакової реакції.

Міру можливостей актуалізації духовної сутнісної сили в реальній цілеспрямованій діяльності встановлює духовний потенціал особистості. Він є відображенням міри втілення ідеї Краси у виразності форм та естетичній досконалості структури художнього матеріалу. Це пов'язано з ідеалами Добра та Істини у формі людських почуттів, а також концептуально-логічним баченням художньої картини світу. Отож, є підстави стверджувати, що художнє світовідношення — це особливий тип світовідношення особистості, в якому поєднуються основні типи її духовного потенціалу — пізнавальний, естетичний, моральний. Змістова структура духовного потенціалу мистецтва тому і є своєрідним синтезом змісту духовного потенціалу особистості. Водночас реальне світовідношення особистості через мистецтво розгортається в ланцюгу «художня творчість — твір мистецтва — художнє сприйняття» і потребує духовно-практичної реалізації.

Неперервна мистецька освіта функціонує як синергія різноманітних технологій і форм переробки інформації на особистісне професійне знання шляхом нелінійного полілогу. Система неперервної освіти сьогодні представлена в інституціоналізованих (формальна освіта) і неінституціоналізованих (неформальна та інформальна освіта) формах, які системно забезпечують професійне становлення особистості у мистецькій сфері.

Світова педагогічна спільнота єдина в тому, що розв'язати проблему рівня освіти широких верств населення можливо в рамках неперервної освіти, яка забезпечує соціально-економічний розвиток, конкурентоздатність країни. Ця єдність поширюється і на формування особистості нового типу з необхідними кваліфікаціями і компетентностями, здатністю активно брати участь у суспільному житті, адаптуватися до культурного, етнічного та мовного розмаїття.

У Комюніке Європейської комісії, щодо способів реалізації концепції освіти впродовж усього життя, включений перелік пріоритетних дій, що сприяють її практичній реалізації. До переліку пріоритетів входять: 1) формування культури учіння — підвищення статусу учнів через розвиток інтересу на рівні обов'язкової освіти, розвиток середньої освіти і приведення вищої освіти у відповідність з потребами держави; розробка системи оцінки кваліфікації у неформальній освіті; розвиток і модернізація освіти дорослих; 2) збільшення доступу, підвищення якості інформації та консультування в галузі освітніх можливостей в Європі; розвиток співпраці в галузі особистісного планування професійної кар'єри; 3) збільшення інвестицій в учіння і розвиток відкритої та дистанційної освіти; 4) формування і підтримка розвитку локальних центрів неперервної освіти; 5) розвиток інноваційних концепцій неперервної освіти.

Висновки. Таким чином, головним результатом процесу реалізації духовного потенціалу особистості в системі неперервної мистецької освіти є гармонійно сформована особистість учителя музичного мистецтва, здатного відповідати творчим, науково-методичним, організаційно-педагогічним й культурно-мистецьким вимогам суспільства, упроваджувати соціально значущі ініціативи та інноваційні нововведення; мобільно реагувати на соціальні запити. Реалізація компетентного підходу у неперервній мистецької освіти надає широкі можливості для створення ефективної системи підготовки і підвищення кваліфікації викладачів музичного мистецтва на основі поєднання національних здобутків світового значення й усталених європейських традицій шляхом формування професійно-особистісного досвіду вчителя музики. У процесі постійного вдосконалення такий фахівець зможе здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, інноваційності, вільної конкуренції.

ДЖЕРЕЛА

1. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Боришевський. — К. : Академвидав, 2010. — 416 с.
2. Нечипоренко А.О. Психологічні аспекти духовності особистості / А.О. Нечипоренко // Актуальні проблеми практичної психології : зб. наук. пр. — Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2012. — С. 352–356.
3. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості : сфера музичного мистецтва : навч. посіб. / Ольга Миколаївна Олексюк, Марія Михайлівна Ткач — К. : Знання України, 2004. — 264 с.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. — К. : Освіта України, 2008. — 274 с.
5. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості : монографія / Е.О. Помиткін. — К. : Наш час, 2005. — 207 с.
6. Савчин М.В. Духовний потенціал людини / М.В. Савчин. — Вид. 2-ге, пер., доп. — Івано-Франківськ : Місток НВ, 2010. — 508 с.
7. Тюріна Т. Г. Шляхи духовного формування особистості / Т. Г. Тюріна. — Львів, 2005. — 106 с.
8. Чибіс Л.В. Особливості розвитку особистості студента / Л.В. Чибіс // Духовність особистості : методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. ; гол. ред. Г.П. Шевченко. — Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. — Вип. 4. — 2004. — 280 с.
9. Яремчук С.В. Проблема духовності в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів / С.В. Яремчук // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / за ред. С.Д. Максименка. — К., 2012. — Т. XIV, ч. 1. — С. 397–404.

В статье проанализированы теоретико-методические основы реализации духовного потенциала личности в системе непрерывного художественного образования. Подчеркнуто значение институционализированных (формальное образование) и неинституционализированных (неформальное и информальное образование) форм, которые системно обеспечивают профессиональное становление специалиста по музыкальному искусству в художественной сфере.

Ключевые слова: духовный потенциал, специалист по музыкальному искусству, художественная сфера, личность, непрерывное художественное образование.

This article analyzes the theoretical and methodological foundations of personality's spiritual potential of realization in the system of continuous art education. It emphasizes the importance of institutionalized (formal education) and non- institutionalized (informal and non-formal education) forms, ensuring a comprehensive professional development of the music specialist in the artistic sphere.

Key words: spiritual potential, music art expert, artistic sphere, personality, continuous art education.

УДК 7.01:37.016«12»

Падалка Г.М.,

професор кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури факультету мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, доктор педагогічних наук

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ФУНКЦІОНАЛЬНО-ОСОБИСТІСНА МОДЕЛЬ У ВИМІРАХ СУЧАСНОСТІ

У статті розглянуто функції мистецької освіти у становленні особистості. Провідними визначено такі: пізнавально-емоційну, мотиваційно-виховну, творчо-самовиражальну, комунікативно-рефлексивну, гедоністично-релаксаційну. Застосування методу моделювання дозволяє представити їх як системно пов'язані в контексті перспективного розвитку.